

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2018/2019-21)

25 Kasım

Dünya Kadına Yönelik Şiddeti Önleme Günü Kadın Sığınmaevlerinin Sayısı 2018’de Hala Yetersiz!

İlk kadın sığınak/sığınmaevleri 16. yüzyıl İtalya’sında ortaya çıkmıştır. Kocalarından kötü muamele gören ve sokağa atılan ve durumları “mutsuz” olarak tarif edilen kadınlar bu evlere sığınmaktaydı. İtalya Bolonya’daki *La Casa del Soccorso di San Paolo* bu evlerden biriydi.¹ Günümüz kadın sığınmaevi/sığınaklarının ilk örneği ise 1972’de Erin Pizzey tarafından İngiltere’de Batı Londra’da açılan Chiswick Kadın Sığınağı’dır (*Chiswick Women’s Refuge*).² Kadın sığınmaevlerinin şiddetle mücadelede önemli bir yerinin olduğunun anlaşılması ile birlikte kısa bir sürede Avrupa’da, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada’da çok sayıda kadın sığınmaevi açılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri Boston Massachusetts’te 1973’te, ve St. Paul Minnesota’da³, aynı yıl *Interval House* ve *Nellie’s* isimli sığınmaevleri de Kanada’da açılmıştır⁴. İlk modern sığınmaevi Almanya Berlin’de 1976’da, Avusturya Viyana’da 1978’de, İsveç’te 1979’da, İtalya’da 1989’da kurulmuştur.²

Uluslararası gelişmeler ve örgütlenmeler

Viyana’da 1993’te toplanan Dünya İnsan Hakları Konferansı sonuç bildirgesi, toplumsal cinsiyete dayanan şiddeti tanımlamış; alınacak yasal önlemlerle ve ülkeler arası işbirliği ile mutlaka ortadan kaldırılması gerektiğini ortaya koymuştur. Konferansta geliştirilen *Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi* Aralık 1993’te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda özel olarak kadına karşı şiddeti ele alan ilk insan hakları belgesi olarak kabul edilmiştir. Viyana Konferansında bu gelişmelere ek olarak Avrupa’da kadına yönelik şiddetle mücadele eden kadın örgütleri bir araya gelerek Avrupa Kadına Yönelik Şiddet Ağının (WAVE; Women Against Violence Europe; www.wave-network.org) kurulmasının ilk adımını atmışlardır.²

WAVE, günümüzde Avrupa bölgesindeki 46 ülkede kadınlara ve çocuklara yönelik şiddetle mücadele eden örgütleri bir araya getiren şemsiye bir sivil toplum kuruluşudur ve Avrupa’da kadınlara sığınma ve danışmanlık, kadın yardım hattı gibi olanakları sağlayan çok sayıdaki kurumun bilgisini veritabanında bulundurmakta ve “Harekete Geç Kampanyası” (Set Up!), “Yaşlı Kadınlara Yönelik İstismarı Önlemek

Bu döküman, Doç. Dr. Nüket Paksoy Erbaydar ve Dr. Şeyma Aliye Türkmen Kara tarafından 22.11.2018 tarihinde hazırlanmıştır.

Bu bilgilendirme notunun aşağıda belirtilen şekilde kaynak gösterilmek şartıyla yazılı, elektronik,vb ortamlar kullanılması önerilmektedir:

Erbaydar Paksoy N, Kara Türkmen Şeyma Aliye; 25 Kasım Dünya Kadına Yönelik Şiddeti Önleme Günü Kadın Sığınmaevlerinin Sayısı 2018’de Hala Yetersiz!

-[İnternet] <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/> Erişim: 25.11.2018

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2018/2019-21)

Üzere Sağlık Kuruluşlarının Desteklenmesi” (WHOSEFVA) gibi projeleri yürütmekte; sığınmaevlerinin kuruluşunda ve hizmet sunarken gözteceğı feminist standartları geliştirmektedir.⁵

Kadın sığınmaevleri günümüzde ülkelerin kadına yönelik şiddete yönelik önlemlerinin önemli bir parçasıdır. 11 Mayıs 2011’de imzaya açılan ve 1 Ağustos 2014’te yürürlüğe giren İstanbul Sözleşmesi, Avrupa Konseyine üye ülkelerin kadın sığınmaevleri ile ilgili sayısal standartlarını belirlemiştir. Bu standarda göre sığınma evlerinin kapasitesinin her 10 000 nüfusa karşılık bir kalacak yer olması gerekmektedir. “Kalacak yer” bir yetişkinin ve ortalama sayıdaki çocuğun kalabileceğı yer olarak tarif edilmektedir.⁶

WAVE verilerine göre 2017 itibarıyla Avrupa’daki 46 ülkede bulunan sığınmaevlerinde her 10 bin kişiye 0,19 kalacak yer sağlanabilmiştir. Avrupa’da kadın sığınmaevlerinin kapasitesinin toplam 95 034 kadına hizmet verecek düzeyde olması gerekmektedirken, sağlanan kapasite 26 938’de kalmıştır ve 2011 yılına göre 98 yatak azalması olmuştur. Eksik olan toplam yatak kapasitesi ise 42 985’tir. WAVE istatistiklerine göre 2017 yılı itibarıyla Avrupa’da İstanbul Sözleşmesi tarafından tanımlanan kriterleri sağlayan yedi ülke bulunmaktadır.⁷

Türkiye’de sığınmaevleri

Dünya’da ilk modern kadın sığınmaevi örneklerinin 1970’li yıllarda ortaya çıkmış olmasına karşın, Türkiye’de, ikinci dalga kadın hareketinin başlangıcının geç olmasının da etkisiyle, ilk sığınmaevlerinin ancak 90’lı yıllarda açıldığını görüyoruz. Seksenli yıllarda ivme kazanan kadın hareketi, kadına yönelik şiddetin görünür olmasını ve kadınların şiddete en fazla uğradıkları aile ortamının ve özel yaşamın tartışılabilmesini sağlamışlardır (“Bağır Herkes Duysun”, “Dayağa Karşı Kadın Dayanışması”, “Bedenimiz Bizimdir-Cinsel Tacize Hayır”, “Mor İğne Kampanyası”, “Özel Olan Kamusaldır” tartışması gibi).⁸

Türkiye’deki kadın hareketi de sığınmaevlerinin açılmasını kadına yönelik ve aile içi şiddetle mücadelede öncelikli bir hedef olarak belirlemiştir. Kadın hareketince ilk sığınmaevi 1993 yılında Ankara’da Kadın Dayanışma Vakfı tarafından açılmıştır. İstanbul’un ilk kadın sığınmaevi ise 1995 yılında Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı tarafından kurulmuştur.^{9,10}

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2018/2019-21)

Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'nun (SHÇEK) 1990 yılında açmaya başladığı Kadın Misafirhanesi/Kadın Konukevi adındaki sığınmaevleri, Bakırköy ve Şişli Belediyeleri'nin aynı yıl açtığı kadın sığınmaevleri kamu kurumlarınca açılan ilk sığınmaevi örnekleridir.¹¹

Türkiye'de 5393 Sayılı Belediyeler Kanunu ile nüfusu 100 bini aşan belediyelere kadınlar ve çocukları için sığınmaevi açma görevini vermiştir.¹² Bu yasa dışında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) de sığınmaevi açabilmektedir.

KSGM verilerine göre Eylül 2018 itibarıyla Türkiye'de toplam 3454 kalacak yer kapasiteli 144 kadın sığınmaevi vardır. Bu sığınmaevlerinin 110'u KSGM, 32'si yerel yönetimler 1'i Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 1'i ise İstanbul'da Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı tarafından işletilmektedir. 2017 yılı sonuna kadar KSGM'ye ait 110 kadın sığınmaevinde 33 413 kadın ve 23 575 çocuk kalmıştır.¹³ Türkiye'de bugün nüfusu 100 bini aşan 223 belediye bulunmaktadır. Ancak bunların %85,7'sinin yasaya rağmen sığınmaevi bulunmamaktadır.¹⁴

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Türkiye'nin nüfusu 2017 sonu itibarıyla 80 810 525 kişidir.¹⁵ Buna göre, kadınlara sığınmaevlerinde sağlanması gereken kalacak yer kapasitesi 8081 olmalıdır ve daha açılması gereken kalacak yer sayısı 4627'dir. Türkiye sağladığı bu kapasite ile gerekli olan yatakların ancak %42,7'sini karşılayabilmiştir. Türkiye'de Eylül 2018 itibarı ile sığınmaevlerinde her 10 bin kişiye düşen kalacak yer sayısı 0,4'tür. Bir başka deyişle Türkiye'de sığınmaevlerinde 23 396 kişiye bir kalacak yer düşmektedir.

Hem Avrupa bölgesinin hem de Türkiye'nin sığınmaevleri aracılığı ile kadınlara ve çocuklarına kalacak yer sağlama konusunda yetersizliğinin sürdüğü görülmektedir. Türkiye 2012 yılından bu yana geçen altı yıllık süre içinde kalacak yer kapasitesini %53,8 artırmışken Avrupa bölgesi genelinde kapasite artışı olmadığı gibi azalma görülmüştür 2016 yılından 2017 sonuna kadar kalacak yer sayısı ise ancak 100 artmıştır (%1,2). Kapasite artışının bu şekilde sürmesi ve nüfusun hiç artmaması durumunda sığınmaevlerindeki yatak sayısının gereken düzeye ulaşması 46,2 yıl alacaktır.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2018/2019-21)

Sığınmaevlerinin kapasiteleri hizmet kalitesini belirleyen en önemli bileşendir. Kalabalık sığınaklar kadınların buralara ya hiç ulaşamamasına ya da koşullar nedeniyle kısa sürede ayrılmasına ve belki de şiddet yaşanan ortama dönmeye yol açmaktadır.

Sığınmaevlerinin ortaya çıkma nedenleri

Dünyada kadına yönelik şiddet, ikinci dalga kadın hareketinin temel mücadele alanlarından biri olarak öne çıkmıştır. Kadın sığınmaevleri, hareketin kadınlara yönelen şiddete karşı geliştirdiği stratejilerden biridir. Kadın hareketi tarafından açılan kadın sığınmaevleri feminist prensiplere göre hizmet vermekte, şiddetten kaçan kadınlar ve çocuklarının güçlenmesini yardımcı olmakta, ihtiyaç duydukları desteği sağlamak üzere çalışmaktadırlar. Sığınmaevleri, özellikle şiddete uğrayan ya da şiddet görme riski altındaki kadınlara, varsa çocukları ile birlikte şiddetten uzakta güvenli bir ortam sağlamayı amaçlar. Kadına yaşadıklarını adlandırma, ne yapacağına karar verme, yalıtılmışlıktan, sosyal desteksizlikten kurtulma ve şiddete maruz kalan tek kadın olmadığını fark edebilme olanağı sağlayan sığınmaevleri, kadınların kendi hayatları üzerinde bağımsız karar alma yetisi kazanarak güçlenmesini sağlamayı hedefler.

Kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi 1993 yılında Birleşmiş Milletler *Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi* ile uluslararası belgelerde dile getirilmiş, 2011 tarihli *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)* ile ilk kez bağlayıcı nitelikteki bir sözleşmede devletlerin yasal sorumluluğu olarak tanımlanmıştır.¹⁶ İstanbul Sözleşmesini 22.11.2018 itibarı ile imzalayan Avrupa Konseyi 46 ülke olup, onaylayanların sayısı 33'tür. Aralarında Rusya ve Birleşik Krallık'ın da bulunduğu konsey üyesi 15 ülke henüz sözleşmeyi imzalamamıştır.¹⁶ Sözleşmenin 23. maddesi kadın sığınmaevlerine ilişkindir. Bu maddeye göre sözleşmeye taraf olan devletler şiddet gören kadın ve çocuklara, kalacak güvenli yer sağlamak üzere uygun, yeterli sayıda kolayca erişilebilir sığınak oluşturmak ve şiddet gören kadınların yardımına proaktif bir biçimde koşmak üzere gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.¹⁷

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2018/2019-21)

Türkiye 2016-2020 Kadına yönelik Şiddetle Mücadele Eylem Planında sığınmaevleri ile ilgili olarak şu hedefleri belirlemiştir:

- Sığınmaevlerinin standartlarının geliştirilmesi
- İhtisaslaşmış sığınmaevlerinin açılması
- Belediye Kanunu gereği nüfusu yüz bini geçen belediyelerin sığınmaevi açmaları için çalışmalar yapılması
- Sığınmaevlerinin personel gereksiniminin karşılanması
- Sığınmaevi çalışanlarının dezavantajlı gruplardan gelen kadınlara hizmet sunma kapasitesini artıracak şekilde hizmet içi eğitimlerini sürdürme
- Sığınmaevlerinin hizmet standartlarının geliştirilmesi için kullanılan veri kaynağı formların güncellenmesi

Günümüzde sığınma evlerinin çalıştırılma gerekçesi yardımseverlik, sosyal devlet gereği, yerel yönetim hizmetleri sunmak gibi gerekçelere dayandırılabilir. Bu tür yaklaşımlar sığınmaevine gelen kadınların gereksinimlerine yeterince yanıt verememektedir. Bu nedenle sığınmaevlerinin çalıştırılmasında WAVE tarafından da ortaya konan feminist perspektife dayalı prensipler izlenmelidir.¹⁸

Sığınma evi hizmet prensipleri¹⁸

WAVE sığınmaevlerinde etkili bir hizmet sunulabilmesi için şu özelliklerin bir arada olması gerektiğini savunmaktadır:

- ✓ Ülkenin genişliğine bağlı olarak ülke çapında, çeşitli dillerde 24 saat ücretsiz, danışmanlık hizmeti veren en az bir yardım hattı,
- ✓ Sığınmaevlerinin ülkenin her yerine yaygınlaştırılması ve kadın sığınmaevlerinin yeterli kapasiteye sahip olması (her 10.00 nüfusa en az bir kalacak yer olacak şekilde), 24 saat hizmet vermesi ve sığınmaevine ücretsiz ulaşımın sağlanması,
- ✓ Sığınmaevlerinde yeterli güvenlik standartlarının oluşturulması,
- ✓ Ülke çapında ortak bir ağa bağlı olarak hizmet veren danışma merkezlerinin bulunması,
- ✓ Göçmen kadınlar, farklı etnik gruplardan gelen kadınlar, yeti yitimi bulunan kadınlar gibi özel gereksinimleri olanlara uygun hizmetlerin sağlanması,
- ✓ Çocuklara yönelik kapsamlı hizmet sunulması,

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2018/2019-21)

- ✓ Hizmetlerin eğitilmiş uzmanlar tarafından profesyonel biçimde sunulması,
- ✓ Kadın ve çocuklarla çalışmak için rehberler ve kalite standartlarının oluşturulması,
- ✓ Kadınların güçlendirilmesi ve kadınların kararlarına saygı duyulması,
- ✓ Kadın örgütlerinde kadınların otonomisine ve kendi kararlarını kendilerinin vermelerine saygı duyan demokratik yapılanmanın oluşturulması,
- ✓ Devletin kadınlara sunulan hizmetleri yeterli düzeyde finanse etmesi,
- ✓ Kadınlara sunulan hizmetleri deneyimli bağımsız kadın örgütlerinin devlet kurumları ile işbirliği içinde vermesi.

Sonuç

Kadına yönelik şiddetle mücadele çok bileşenli ve uzun erimlidir. Esas olan ise şiddetin hiç ortaya çıkmamasının sağlanmasıdır. Çünkü şiddetin kadınların yaşamlarında açtığı yaraların maliyeti ağırdır ve izler ömür boyu ne kadının ne de çocukların hafızlarından silinir. Bu nedenle devletler, kadına yönelik şiddeti önlemek için gereken önlemleri almak zorundadır. Bütün önlemlere rağmen şiddetin yine de ortaya çıkması durumunda yapılması gereken, şiddeti uygulayan kişinin uygun yaptırımlara tabi tutulmasıdır. Şiddet nedeniyle yaralanan, sağlığı bozulan kadın ve çocuklarının tedavilerinin sağlanması, kadın ve çocukların ruhsal ve sosyal olarak desteklenmesi ve kadınların güçlenmesinin destek olunması bu sürecin önemli bir parçasıdır. Bu aşamada kadın ve varsa çocukların düzeninin bozulmamasına azami önem verilmelidir ("Şiddeti uygulayan gitsin" ilkesi). Şiddet gören kadını ve çocuklarını dayanışma ağlarından koparmak, düzenlerini bozmak, alıştıkları bildikleri ev düzeninden, okul düzeninden alıkoymak yaşadıkları şiddetin sonuçlarını ağırlaştırmaktadır. Sığınmaevleri kadına yönelik şiddetle mücadelede çok önemli müdahalelerden biri olmakla birlikte, kadını şiddetten korumak amacıyla başvurulacak son çarelerden olmalı, ancak yaşadığı ortamda kalması güvenli olmayan ve oradan ayrılmak isteyen kadın için sağlanacak bir olanak olmalıdır. Sığınmaevlerindeki hizmetler kadının güçlenmesini destekleyen, karar süreçlerine katan nitelikte olmalı, kadın ve çocuklarında yeni travmalara yol açmamalı, sarsılmış olan öz-saygı daha da zedelenmemelidir.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI

TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2018/2019-21)

Türkiye’de sığınmaevi kurma ve yaygınlaştırma çalışmaları, sığınmaevlerinin kapasite ve niteliklerine ilişkin uluslararası standartlara ve kadın hareketinin yukarıda sözü edilen ilkelerine uygun olarak yürütülmeli, kadın sivil toplum kuruluşları sığınmaevi açma konusunda desteklenmeli ve kadın sivil toplum kuruluşları tarafından işletilen sığınmaevlerinin ayakta kalması için destek sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- 1) Ferrante, Lucia. *Honour Regained: Women in the Casa del Soccorso in San Paolo in 16th C. Bologna*. In E. Muir & G. Ruggiero eds., *Sex & Gender in Historical Perspective*, trans. M. Gallucci. Baltimore: John Hopkins University Press (1990).
- 2) Logar R. *Good Laws are not Enough. Experiences from Austria in Developing a Comprehensive Intervention System to Prevent Violence against Women and Support Survivors* <https://www.osce.org/gender/34702?download=true>. Erişim tarihi: 02.03.2018
- 3) The Path of the Women’s Rights Movement. <http://www.ibiblio.org/prism/mar98/path.html>. Erişim tarihi: 02.03.2018
- 4) *Some facts and dates in Canadian women’s history of the 20th century*. <http://www.criaw-icref.ca/millennium>. Erişim tarihi: 02.03.2012
- 5) Women’s Against Violence Europe. Feminist Network Promoting Human Rights of Women and Children. <https://www.wave-network.org/>. Erişim tarihi: 22.11.2018
- 6) *Combating violence against women: minimum standards for support services*. Council of Europe. EG-VAW-CONF (2007) Study rev. Directorate General of Human Rights and Legal Affairs Council of Europe Strasbourg, September 2008.
- 7) <https://www.wave-network.org/2018/01/02/wave-statistics-2017/>. Erişim tarihi: 15.11.2018
- 8) Altınay A, Arat Y. *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*. Punto Baskı Çözümleri, İstanbul 2008. s. 15-22.
- 9) <http://www.kadindayanismavakfi.org.tr/tarihce>. Erişim tarihi: 02.03.2016
- 10) <http://www.morcati.org.tr/tr/sayfa/13/Siginak.html>. Erişim tarihi: 03.03.2016
- 11) Karataş S, Şener Ü, Otaran N. *Kadın Sığınmaevleri Kılavuzu*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aralık 2008. S:49-52.
- 12) Türkiye Büyük Millet Meclisi. Belediye Kanunu. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>. Erişim tarihi: 22.11.2018.
- 13) <https://www.aile.gov.tr/basin-aciklamalari/bugun-06-09-2018-hurriyet-gazetesi-nde-137-siginma-evi-yetmiyor-basligi-ile-yayinlanan-haberle-ilgili-olarak-asagidaki-aciklamanin-yapilmasi-geregi-duyulmustur>. Erişim tarihi: 22.11.2018.
- 14) Türkiye İlçe Nüfusları. <https://www.trakyanet.com/istatistikler/nufus/nufus-siralamalari/turkiye-ilce-nufuslari.html>. Erişim tarihi: 22.11.2018.
- 15) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2017. <http://www.tuik.gov.tr/>. Erişim tarihi: 22.11.2018.
- 16) Chart of Signatures and Ratifications of Treaty 210. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Status as of 22/11/2018 <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures>. Erişim tarihi: 22.11.2018.
- 17) <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>. Erişim tarihi: 02.03.2016
- 18) Logar R. The Austrian Model of Intervention in Domestic Violence Cases, Expert Paper. "Violence Against Women: Good Practices in Combating And Eliminating Violence Against Women" Expert Group Meeting. UN Division For the Advancement of Women. Organized by: UN Division for the Advancement of Women in Collaboration with: UN Office on Drugs and Crime 17 to 20 May 2005, Vienna, Austria.

Bu doküman, Doç. Dr. Nüket Paksoy Erbaydar ve Dr. Şeyma Aliye Türkmen Kara tarafından 22.11.2018 tarihinde hazırlanmıştır.

Bu bilgilendirme notunun aşağıda belirtilen şekilde kaynak gösterilmek şartıyla yazılı, elektronik,vb ortamlar kullanılması önerilmektedir:

Erbaydar Paksoy N, Kara Türkmen Şeyma Aliye; 25 Kasım Dünya Kadına Yönelik Şiddeti Önleme Günü Kadın Sığınmaevlerinin Sayısı 2018’de Hala Yetersiz!

-[Internet] <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/> Erişim: 25.11.2018